

VUODEN TIEDEKIRJA

Vuoden tiedekirja -palkinto on myönnetty filosofian tohtori **Mikko Ylikankaalle** teoksesta *Unileipää, kuolonvettä, spiidiä. Huumeet Suomessa 1800–1950* (Atena). Palkinto on suuruudeltaan 10 000 euroa. Kunniamaininta (2 500 euroa) on myönnetty dosentti **Hille Koskelalle** teoksesta *Pelkokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta* (Gaudeamus).

Vuoden tiedekirjana palkitaan edellisenä vuonna ilmestynyt erityisen ansiokas suomalainen tiedekirja. Vuosittain jaettavan palkinnon antavat Tieteellisten seurain valtuuskunta ja Suomen tiedekustantajien liitto. Palkintoraatiin kuuluivat tänä vuonna filosofian tohtori **Maarit Leskelä-Kärki** Turusta, professori **Juha Pekka Lunkka** Oulusta ja professori **Pauliina Raento** Helsingistä.

Perusteluissaan raati painotti palkittujen teosten tukeutumista kirjoittajiensa omaan ja Suomessa uuteen alkuperäistutkimukseen sekä niiden rohkeatakin näkemysellisyyttä. Lisäksi kiitettiin käsiteltävien aiheiden ajankohtaisuutta ja yhteiskunnallista merkitystä sekä teosten kieli- ja ulkoasun huoliteltua viimeistelyä (ks. palkintoperustelut www.tsv.fi/vtk/). Raadin sihteerinä toimi tiedotuspäällikkö **Ilari Hetemäki** Tieteellisten seurain valtuuskunnasta. Palkinnot jaettiin valtuuskunnan kevätkokouksessa 26.3.2010.

TIEDONJULKISTAMISEN VALTIONPALKINNOT 2010

Arkkitehti **Panu Kaila** palkittiin elämäntyöstään tiedonjulkistajana. Hän on tehnyt mittavan ja ansiokkaan uran rakennuskulttuurin ja siihen liittyvän taitotiedon tutkijana, opettajana sekä tuotteliana ja taitavana kirjoittajana. Kansainvälisesti tunnettu puuarkkitehtuurin ja konser-

voinnin asiantuntija ja auktoriteetti tunnetaan erityisesti rakennusten restauroinnin ja konservoinnin perinteitä vaalivana osajana ja pidettynä esiintyjänä. Kailan vaikutus ei ole rajoittunut vain arkkitehtuurin ammattilaisiin ja alaa opiskeleviin, vaan hänet tunnetaan hyvin myös tavallisten kuluttajien keskuudessa.

Taidemaalari **Tom Björklund** ja filosofian kandidaatti **Seppo Vuokko** palkittiin teoksesta *Mammutin aika. Elämää jääkaudella* (Tammi). Teos vie lukijansa viime jääkauden maisemiin: mämmuttiarolle, arometsään ja vuoristoihin. Kuvissa tieto yhdistyy taiteelliseen ilmaisuun. Kokonaisuudessaan kirja on oiva tieteen ja taiteen liitos.

Professori **Sirkka-Liisa Kivelä** palkittiin teoksesta *Depressiosta tasapainoon. Hyvä elämä iäkkäänä* (Kirjapaja) sekä syvällistä ymmärtämystä osoittaneesta vanhuuteen ja vanhustenhoitoon liittyvästä asiantuntemuksesta. Hänen erityisalaansa on vanhuuden ja vanhenemisen tutkimus. Yhteiskunnallisena keskustelijana hän on tinkimättä puolustanut tiedon ja asiantuntemuksen merkitystä päätöksenteossa, koulutuksessa ja käytännön hoitotyössä. Kivelän viestissä on keskeistä kansalaisten oikeus hyvään vanhuuteen.

Monipuolinen journalisti ja kirjailija, toimittaja **Anna-Lena Laurén** palkittiin korkeatasoisesta journalistisesta työstä. Hänen suurin vahvuutensa on kyky luoda teräviä analyysejä kuvaamistaan alueista ja ihmisistä. Laurén on osoittanut poikkeuksellista rohkeutta ja sitkeyttä materiaalin keruussa ja julkistaa tietonsa tuoreella ja usein hauskaalla tavalla.

Aalto-yliopiston teknillisen korkeakoulun emeritusprofessori **Ismo Lindell** sai palkinnon teoksestaan *Sähkön pitkä historia* (Gaudeamus). Teos on vaatimattomiin kansiin piilotettu helmi, joka kertoo elävästi ja monipuolisesti tekniikan kehittymisestä kahden vuosituhatvuotisen aikana ja osin vielä kauempanakin historiassa.

Toimitusjohtaja **Pekka Mustonen**, professori **Pertti Mustajoki** ja professori **Matti Hannukela** saivat palkinnon *Terveyskirjasto.fi*-verkkosivustosta. Sivusto on kaikille kansalaisille vapaasti saatavilla oleva verkkotietopalvelu. Palvelu tuottaa ja ylläpitää luotettavaa, riippumatonta ja tieteelliseen näyttöön perustuvaa tietoa terveydestä ja sairauksista.

Populaarimusiikin elävä tietosanakirja, toimittaja **Jarmo (Jake) Nyman** palkittiin asiantuntevasta ja taustoja valottavasta radiotyöstä. Lisäksi palkintoperusteluissa korostettiin Nymania kauniin ja ilmaisuvoimaisen puhekielen vaalijana.

Filosofian tohtori **Mikko Ylikangas** palkittiin teoksesta *Unileipää, kuolonvettä, spiidiä. Huumeet Suomessa 1800–1950* (Atena). Sama teos valittiin myös Vuoden tiedekirjaksi.

Opetusministeriö myöntää tiedonjulkistamisen valtionpalkinnot tiedonjulkistamisen neuvottelukunnan esityksestä. Opetusministeri **Henna Virkkunen** jakoi palkinnot 28.4.2010 valtioneuvoston juhlahuoneisto Smolnassa. (*Reetta Kettunen*)

KOVENEVIA ASETEITA MAAHANMUUTOSTA

Taloustutkimus selvitti *Suomen Kuvalehdelle* (15/2010) kansalaisten mielipiteitä hallituksen onnistumisesta. Huonoimman arvosanan hallitus saa maahanmuuttopolitiikasta. Toiset ovat tyytymättömiä siihen, ettei Suomeen ole saatu houkutelua tarpeeksi ulkomaalaisia osaajia. Toiset taas arvostelevat poliitikkoja siitä, että maahanmuuttajien kotouttaminen on hoidettu huonosti. *Helsingin Sanomien* Suomen Gallupilla teettämässä kyselyssä, joka ilmestyi maaliskuussa, taas tiedusteltiin, pitäisikö Suomen ottaa lisää maahanmuuttajia. Kysely kertoo kielteisen asenteen huomattavasta kasvusta muutamassa vuodessa.

Helsingin Sanomien tausta-artikkelin (16.3.2010) mukaan maahanmuuttovastaisuudessa on kyse laajemmasta asennekokonaisuudesta. Samat ihmiset vastustavat useampia asioita, kuten homojen ja muiden vähemmistöjen

oikeuksia tai feminisimiä. Mielipiteet keskustelupalstoilla ja varsinkin verkkokirjoittelu ovat Suomessa selvästi koventuneet. Ne kohdistuvat myös tiedeyhteisöön. Maahanmuuttoon perhetyneet tutkijat pelkäävät verkossa esitettyjä rasistisia hyökkäyksiä persoonaansa kohtaan eivätkä halua käydä enää julkista keskustelua. Julkisuudesta vetäytyminen olisi kuitenkin luovutusvoiton antamista ”nettiherraajille”, mitä tutkijatkaan eivät periaatteessa halua.

CERNIN ENNÄTYSKOE

Maailman suurin hiukkaskiihdytin LHC onnistui törmäyttämään 30.3.2010 kaksi hiukkas-suihkua ennätyskellisen suurella energialla Euroopan hiukkasfysiikan tutkimuskeskuksessa Cernissä Genevessä. Törmäyksien energiatiheys vastaa sekunnin murto-osan ikäisen maailman-kaikkeuden energiatihelyttä. Fysiikan tutkimuslaitoksen tutkijat seurasivat Helsingin yliopiston Kumpulana kampuksella suoran yhteyden avulla kokeen havaitsemia hiukkastörmäyksiä.

Hiukkaskiihdytin on jo aikaisemmin törmäyttänyt protoneja, mutta ei yhtä suurella energialla. Saavutettu ennätyskellinen törmäysteho, seitsemän teraelektronivoltia, on vasta puolet suunnitellusta. Suurella törmäysenergialla on tavoitteena löytää uusia ilmiöitä, synnyttää uusia alkeishiukkasia ja päästä näin eteenpäin aineen perusrakenteen ja maailman-kaikkeuden synnyn ymmärtämisessä. Vasta täydellä teholla laitteen lasketaan synnyttävän esimerkiksi Higgsin hiukkasia. Se selittäisi, miksi alkeishiukkasilla, kuten elektronilla, on massa.

PYHÄN HENRIKIN LEGENDAN RATKAISU

Tekniikka ja Talous -lehdessä kuvattiin viime marraskuussa, kuinka matematiikka ratkaisi Pyhän Henrikin legendan. Lehden toimittaja **Raili Leino** sai siitä kunniamaininnan Innovaatiokide 2010 -kilpailussa. Kirjoituksessa kuvataan, kuinka tietojenkäsittelytieteen tutkija **Teemu Roos** on luonut teoksen alkuperäiskappaleen. Pyhän Henrikin legendaa tutkinut historiantutkija **Tuomas Heikkilä** tajusi tarvitsevasa

supertietokonetta ja laskentamallien asiantuntijaa. Kaksi erilaista tieteenalaa kohtasivat.

Roos vertasi eri kirjakopioiden sisältöä tietokoneella ja etsi niistä eroavaisuuksia. Käsikirjoitukset järjestäytyivät toistensa suhteen haarakuvioksi, ja laskentamalli pystyi jopa arvioimaan, missä kohdassa kuviosta puuttui kadonneita käsikirjoituksia. Historiantutkijan tehtäväksi jäi päättää, mikä on kuvion aikajärjestys ja alkukohta. Tuloksena on kaunis, alaspäin roikkuva sukupuu.

TUTKIMUKSEN TIETOAINIESTOT

Kansallisten, julkisin varoin tuotettujen sähköisten tietoaaineistojen ja -varantojen saatavuutta ja käytettävyyttä halutaan parantaa. Opetusministeriön asettama Tutkimuksen tietoaaineistot-hanke luovutti väliraporttinsa opetusministeri **Henna Virkkuselle** maaliskuussa. Raportin laati Tieteen tietotekniikan keskus CSC ja sen kokooma asiantuntijaryhmä.

Raportin alkuun on koottu keskeiset johtopäätökset ja suositukset aikatauluehdotuksineen. Siihen on myös kerätty tietoa eri maista ja Euroopan unionista. Raportissa määritellään myös hallintokielellä, mitä on tietopolitiikka. Tutkimuksen tietopolitiikka tarkoittaa ”tutkimuksen tuottamaan ja tarvitsemaan tietoon liittyvää päätöksentekoa ja toimintaa”.

Selvityksen mukaan tutkijoiden laajempi pääsy tietoaaineistoihin kasvattaisi tutkimus- ja innovaatiotoiminnan tehokkuutta sekä jo kerättyjen tietoaaineistojen hyödyntämistä. Keskeisenä toimenpiteenä esitetään kansallisen tietoinfrastruktuurin vahvistamista, mihin sisältyy sekä lainsäädännön muuttamista että toimintakulttuurin kehittämistä.

YLIOPISTOMAAILMA OTSIKOISSA

Yliopistot ja korkeakoulupolitiikka ovat päässeet ehkä yllättäenkin suurten lehtien otsikoihin. Niitä ovat nostaneet opetusministeriön esittämä pääsykoeuudistus, yliopistojen varainkeruu ja niiden tuloksellisuuden vertailu. Kaikki liittyvät tavalla tai toisella yliopistojen vuorovaiku-

tukseen yhteiskunnan kanssa ja myös opetusministeriön harjoittamaan korkeakoulupoliittiseen ohjaukseen.

Hallitus hyväksyi opetusministeriön maaliskuun puolivälissä linjaaman tavoitteen, jonka mukaan valtaosa korkeakoulujen pääsykokeista poistuisi vuoteen 2013 mennessä. Opiskelija saisi vastedes opiskelupaikkansa pääsääntöisesti ylioppilaskokeen tai ammattitutkinnon pisteiden perusteella. Pääsykokeista ei kuitenkaan oltaisi täysin luopumassa. Tarkoituksena on, että kun valintakokeet uudistetaan, valmistusikä alenee vähintään vuodella. Opetusministeriö on lähettänyt korkeakouluille ja opiskelijoiden edustajille uudistuksesta lausuntopyyntöä.

Yliopistojen varainkeruu on myös käynnissä. Valtio on luvannut sijoittaa 2,5 miljoonaa euroa jokaista tänä vuonna kerättyä miljoonaa euroa kohti. Varainkeruussa parhaassa asemassa ovat säätiöyliopistot. Julkisoikeudellisissa yliopistoissa tavoitteet ovat vaatimattomampia, ja myös niiden toteutuminen on hyvin erilaista.

Jyväskylässä on selvitetty yliopistojen resurssien ja tulosten suhdetta nyt kolmannen kerran. Tulokset pohjautuvat opetusministeriön KOTA-tietokantaan, joka sisältää yliopistojen toimintaa kuvaavia tilastotietoja vuosittain, yliopistoittain ja koulutusaloittain. Professorit **Pekka Neittaanmäki** ja **Timo Tiihonen** ovat kehittäneet tuottavuuden mittaamiseksi laskentamallin, jossa resurssina on opetusministeriön yliopistoille myöntämä perusrahoitus ja yliopistojen kokonaisrahoitus. Tuloksia mitataan perustutkintojen, tohtorintutkintojen sekä vertaisarvioitujen kansainvälisten tieteellisten artikkelien ja konferenssiartikkelien määrällä. Turussa on myös arvioitu yliopistojen tieteellisen toiminnan tuloksellisuutta. Siitä tehtyä raporttia, joka perustuu tieteenaloittaiseen panos-tuotos-tarkasteluun, arvioivat kriittisesti tässä lehdessä **Mika Nieminen** ja **Otto Auranen** (s. 14–22).

GALILEIN ELÄMÄ NÄYTELMÄNÄ

Kansallisteatterissa on menossa **Bertolt Brechtin** näytelmä *Galilein elämä*, jonka ensi-ilta oli

maaliskuun lopulla. Sen on ohjannut **Katariina Lahti**. Näytelmän alku on kuin suoraan viime vuoden Kansainvälisen tähtitieteen vuoden julistuksesta. Mitä seuraa, kun **Galileo Galilei** suuntasi vuonna 1609 kotitekoisen kaukoputkensa taivaalle ja näkee muun muassa Jupiterin kuut? Galilei vakuuttui, että Kopernikus oli oikeassa: Maa kiertää Aurinkoa, eikä päinvastoin. Moderni, havaintoihin perustuva tiede oli syntynyt, ja uskon tilalle oli astunut epäily. Mutta oliko maailma valmis ottamaan uuden tiedon vastaan?

Tätä käsittelee Brechtin kiinnostava näytelmä. Galilei oli käytännön mies eikä hänessä ollut marttyyriainesta. Häntä vastaan käytiin oikeutta vain kerran, vuonna 1633, vaikka hän oli ollut epäilyksenalainen jo vuonna 1616. Hänet tuomittiin Vatikaanissa ”kerettiläisyydestä epäiltyinä”, ja hän peruutti oppinsa. Galilei joutui loppuelämäkseen kotiarestiin. ”Vuoropuhelu”-teos, joka puolsi Kopernikuksen katsomusta, kiellettiin. Vuonna 1638 Galilein toinen tärkeä kirja salakuljetettiin Hollantiin. Tämä ”Discorsi”-kirjaa pidetään modernin fysiikan syntyhetkenä.

KENTÄLLÄ USKONTOJA TUTKIMASSA

Uskontotieteen professorin **René Gothónin** juhla-kirja *Pilgrimage of Life* (Suomen tiedeseura ja Helsingin yliopiston uskontotieteen laitos 2010) jakaantuu kolmeen osaan: ymmärtämisen ongelmaan, kansatieteeseen sekä pyhiinvaelluksiin ja luostarilaitokseen. Kauniisti toteutetussa, laajassa kirjassa on kollegoiden ja ystävien artikkeleita.

Gothóni on tutkinut uskontoja kentällä – ”olen ollut siellä”. Hän on kirjoittanut 1970-luvulta lähtien kenttätöistä ja eettisistä kysymyksistä, jotka liittyvät tutkimusaineistojen keräämiseen. Hänen tutkimusalueitaan ovat olleet luostarilaitos ja pyhiinvaellus. Hän on kiinnostunut sekä buddhalaisuudesta että ortodoksisesta kirkosta ja vieraillee säännöllisesti Athosvuoren luostariyhteisössä Kreikassa.

Uskontotieteen metodisista kysymyksistä kirjoittaa ”Ymmärtämisen-osiossa” filosofian profes-

sori **Jean Grondin** Ottawan yliopistosta. Hän toteaa, että uskontotieteessä on vallinnut viime aikoina pyrkimys ja viehtymys objektivistisiin lähestymistapoihin, joita edustaa strukturalismi ja kognitiivinen uskontotiede. Grondin esittelee kirjoituksessaan hermeneuttista lähestymistapaa. Se on ollut ominainen Gothónille, jolle se on vertaileva ja soveltava lähestymistapa. Grondinin mukaan hermeneuttisesta ymmärtämisen ja tulkinnan kuvauksesta on hyötyä uskontojen tutkimukselle. Se myös haastaa itse tieteen käsitteen.

KIRKKOMAALAUKSIA KANSALLISMUSEOSSA

Tyrvään Pyhän Olavin kirkon luonnoksia esitellään Suomen kansallismuseossa. Näyttely on avoinna syyskuuhun asti. Palaneen kirkon monivaiheista restaurointia kuvaa näyttelyn toinen osa, joka avautuu 6. toukokuuta. **Osmo Rauhala** on maalannut kirkon kuoriin luomiskertomuksen ja paratiisin sekä saarnastuolin kuvat. Hän yhdistää luomiskertomukseen nykyajan luonnontieteellistä tietämystä. Hän viittaa Johanneksen evankeliumiin: ”Aluksi oli Sana”, ja kysyy, oliko sana DNA-koodi. Rauhala kuvaa Jumalan luomiskertomuksen eri vaiheissa isona silmänä. **Kuutti Lavonen** on maalannut lehterien seinät. Niissä esitetään apostolit, viimeinen tuomio ja Jeesuksen kärsimystie.

UUSIA JÄSENSEUROJA

Tieteellisten seurain valtuuskunnan kevätkokouksessa 26.3.2010 hyväksyttiin kuusi uutta jäsenseuraa. Kaikkiaan valtuuskuntaan kuuluu 257 tieteellistä seuraa. Uusia seuroja ovat Bios-tatistiikan seura (per. 1987, pj. **Tapio Nummi**), Karl Marx-seura (per. 1997, pj. **Vesa Oittinen**), Korkeakoulututkimuksen seura (per. 1999, pj. **Jani Ursin**), Sidekudostutkijat ry (per. 1973, pj. **Anna-Maija Säämänen**), Suomen queer-tutkimuksen seura (per. 2004, pj. **Leena-Maija Rossi**) ja Suomen Sosiaalipedagoginen Seura (per. 1997, pj. **Eeva Timonen-Kallio**).

Ilari Hetemäki